

KIRSTI VAINKÜLA

kirsti.vainkyla@ekspress.ee

Kui Tallinna koolipoiss Allan, mitmel töökohal rabava üksik-ema poeg, oli 13aastane, hakkas ta elu täiskäigul põhja liikuma.

2014. aasta novembris ilmus politsei uudis: „Möödunud nädalavahetusel langesid Vana-Lõuna tänaval rüüstamise ohvriks mitu madala keskosaga trammi. Vandaalid lõhkusid mitmed trammide aknad ja ka tuled. Tallinna Linnatranspordi AS sai möödunud nädalavahetusel toimunud Vana-Lõuna tänavale pargitud trammide rüüstamise tõttu 2000 eurot kahju.”

Üks rüüstajatest oli ka Allan. See pole tema päris nimi (kuigi noormehe ise ei teeks sellest saladust), kuid jätame selle enda teada, sest Allan pole enam see, kes oli aastatel 2014–2016.

Möödunud aasta 1. novembrist elab Allan Lillekülas asuvas Tallinna laste turvakeskuses. Ta tundis, et see on ainus võimalus põhikool lõpetada. Ja tõenäoliselt ka edasi õppida.

Millest sinu allakäik algas?

Ma ei viitsinud koolis käia, kuigi õppimine mulle iseenesest meeldis. Siis ei käinudki, tulid halvad hinded ja...

Ei viitsinud hommikul kooli minna?

Jah. Istusin õhtuti kaua arvutis, siis oli raskusi ülestõusmisega. Ema käis palju tööl, töötab kahe koha peal, ta on meditsiiniõde. Ta mõtles, et ma saan ise üles, et olen juba suur poiss, aga ei saanud.

Mis ema siis tegi?

Ta karistada mind otseselt ei saanud. Kuna ma koolis ei käinud, siis ta lasi interneti välja lülitada. Ja kuna mul internetti polnud ja midagi kodus teha polnud, siis läksin kodust ära. Tavaliselt sõbra juurde, kes ka koolis ei käinud. Siin keskkuses, allkorrusel elab üks poiss, kes oli mu hea sõber. 2015. aasta suvel jõime hommikust õhtuni.

Ükskord tegime temaga *jachass'i* – et vaatame, mis juhtub. Ostsiime kumbki pudeli viina, pool liitrit mulle ja pool liitrit talle. Väikse pudeli Limpa limonaadi ostsiime ka. Istusime meil, vaatasime telekat ja jõime. Pudel sai tühjaks, aga mitte midagi ei juhtunud. Purju ei jäänud. Organism oli nii ära harjunud. Siskond oli nii rikutud.

2015. aasta suvel olid sa ju 15.

Jah, siis ma jõin palju. Sellel suvel polnud mul kainet päeva. Ma ei suuda praegu uskuda, et 56 päeva järjest jõin alkoholi! Hommikust õhtuni olin purjus, vahepeal magasin. Isegi 80protsendilist piiritust jõin! Ütlen ausalt, et üks kord olen püüdnud juua suuloputusvedelikku, aga

Viieteistaastane poiss oli 56 päeva järjest purjus

14aastaselt alkohoolikuna elanud ja kooli pooleli jätnud **Allan** (17) läks vabatahtlikult laste turvakeskusesse elama, et lõpetada põhikool.

ALLAKÄIGUTREPIST ÜLES: 17aastane Allan valmistub turvakeskuses põhikooliksamiteks ja mõtleb edasi õppimisest ametikoolis.

FOTOD VALLO KRUUSER

see mulle absoluutselt ei meeldinud. Kibe ja väga vastik. Aga seal on promill sees, seda juuakse. Ühel hommikul ärkas inimesel kuskil, päike paistis näkku ja pea valutas, ma ei tahtnud püsti tõusta. Keegi mu läheduses ulatas pudeli. Mõtlesin, et proovin, midagi muud polnud võtta.

Kas sa mõtlesid, kuhu selline elu viib?

Mina küll ei tundnud, et midagi valesti oleks! Kõik oli okei mul. Kui keegi oleks öelnud, et su elu on imeplik, ma poleks aru saanud, mida ta räägib.

Aga nüüd saad aru?

Muidugi! Aga siis ma ei mõelnud nii. Hea oli olla – suveaeg, kohustus pole. Ema tahtis, et ma läheksin tööle, aga lõin käega. Ma olen üritanud küll, päev-paar pean vastu, nädal aega järjest pole kunagi töötanud. Raha mul kunagi polnud, aga ma ei varastanud, ei teinud pahanust. Alati leidsin selle raha alkoholi

Käitusin halvasti, sain miinuspunkte ja käitumishinne oli kaks. Aga siis hakkasin mõtlema.

jaoks. Kodus olin minimaalselt, seal ei ööbinud, eriti ei suhelnud emaga, sest ... me polnud peaaegu suhetes. Olen näiteks metsas ööbinud. Läksime öhtul sinna pidutsema, hommikul ärkas inimesel.

Mis sa hommikul silmi lahti tehes mõtlesid?

Esimese asjana vaatasin kella. Kartsin, et mõni putukas hammustab.

Kust sa leidsid kaaslast, kellega juua?

Mõni õhtu jõin sõpradega, kuid leidsin täiesti võõraid inimesi, saime tuttavaks. Põhiliselt liikusime Järvel, kesklinnas. Mustamäel olin tihti. Kopli kant mulle üldse ei meeldi, selline tume ja kuri koht. Kui oli halb olla, otsisin vanu tuttavaid, Lasnamäelt näiteks.

Miks te tramme lõhkusite?

Olin noor ja rumal. Tulid uued trammid, vanad pandi depoesse seisma ja me murdsime sisse ja lõhkusime. Radikad lõime katki ja istmed tegime puruks. Kõige huvitavam oli sissemurdmine. Mõned ukseid olid kinni pandud plastmassribaga, selle sulatasime välgumihkliga läbi – järsku käis pauk ja ukseid läksid lahti.

Mis karistuseks määrati?

Saime 2000 eurot trahvi, igaüks 500 eurot. Meie hulgas oli ka alla 14aastaseid, nemad ei saanudki karistada.

Maksid ära?

Mina mitte, ema vist maksis... Mulle määrati kümme ühiskondlikult kasuliku töö tundi, aga ma ei teinud seda ära. Siis anti uus tähtaeg, aga seda ma ka ei teinud. Keegi ka ei kontrollinud. Nüüd juba võiksin ära teha, aga keegi pole öelnud.

Mind hoiatati 2014. aastal, et kui ma koolis ei hakka käima, siis pannakse mind turvakeskuse nimekirja.

Alguses kartsin, olin kuulnud sellest kohast ja väga halvasti, kõik kartsid seda. Vabaduses on parem olla. Aga midagi ei tehtud minuga. Mul oli jumala suva, arvasin, et äkki lihtsalt ähvardasid, et hakka koolis käima.

Kuidas sa siia sattusid?

Läksime emaga alaealiste komisjoni. Ma ei tahtnud minna, aga ema ütles, et vaatame, mis nad tahavad. Tegime mulle uue soengu, panime ilusti riidesse, ostime *hotdog*'i, ema oli kahtlaselt lahke ja tore. Andsime seal allkirjad ja siis öeldi, et politseiauto on ees, astu peale! Mõtlesin, mis toimub! Mis asja? Ma ei saanud aru, kuhu mind üldse toodi.

Alguses kõik, kes siia satuvad, jonnivad. Mina ka. Mis mõttes ei saa välja? Käitusin halvasti, sain miinuspunkte ja käitumishinne oli kaks. Aga siis hakkasin mõtlema. Sain aru, et tegelikult see on õige, mis nad siin teevad. See on väga hea, tore ja vajalik koht. Laps saab kooli lõpetatud ja kui tubli oled, saad väljas ka käia. Väga mõistlik koht. Enne siiatulekut ma elasin nagu tsükli, alles siin sain sellest elust välja. Mine tea, mis oleks saanud minust siis, kui mind poleks siia toodud. See koht päästis mu. Lõpetasin 8. klassi ära.

Eelmisel aastal olin kibe käsi jõusaalis. Siin oli mul mitmeid tuttavaid, keda juba varem tundsin, olime siin nagu väike perekond. Me ei kakelnud, ei vaielnud, veetsime palju aega jõusaalis. Kui siia tulin, kaalusin 107 kilo. Kui üheksa kuud hiljem lahkusin, kaalusin 86 kilo. Praegu on mu kõige suurem vaenlane majonees! (*Naerab.*)

Möödunud suvel sai su programm läbi, läksid siit koju. Kuidas suvi läks? Vanad sõbrad olid ukse taga, et lähme jooma?

Jaa... Ma jõin alkoholi, aga mitte kogu aeg. Tööl ei käinud, niisama looderdasin.

Tavaliselt ollakse siin üheksa kuud, kuid sa tulid möödunud sügisel siia vabatahtlikult tagasi. Miks?

Läksin oma vanasse kooli, 9. klassi, kuid ei saanud hommikuti üles. Elu oli ilus, kuid ühe nädala jooksul rikkusin kõik ära. Näiteks üks klassikaaslane ütles, et ta ei viitsi tundi minna ja ma mõtlesin, et miks mina pean viitsima. Ma ka ei viitsinud. Mulle ei istunud koolis käimine. Ja siis arutasime kodus emaga, et kas lähen täiskasvanute gümnaasiumisse või tulen siia tagasi. Ema arvas, et siia. Ja tulingi vabatahtlikult.

Kuidas sul on siin läinud?

Kõik on okei. Kolmed-neljad keskmiselt. Proovieksamid polnud nii edukad, kuid käin konsultatsioonis.

Mis sa pärast põhikooli plaanid teha?

See küsimus on minu jaoks praegu kõige tähtsam. Täiesti selge veel pole, kuid tahan minna edasi õpima. Vist kutsekooli. Kunagi mõtlesin, et jess, üheksa klassi lõpetan ära, mitte midagi enam tegema ei pea. Väga hea elu hakkab! Aga tege-

likult elu alles siis läheb raskeks. Kunagi tahtsin nii väga 18 saada: pole kohustusi, vaba inimene. Saad alkoholi osta poest! Käisime kord klassiekskursioonil ja meile näidati ühte soovikivi. Mina soovisin, et saaks 18. Mulle meeldiks tunda arvutit, aga olen natuke asja uurinud, see on vist liiga raske. Ema pakkus, et läheksin ehituskooli, seal on mul palju tuttavaid ees. Tundub, et lähengi sinna.

Ma peaks ju praegu 11. klassi lõpetama, mu vanad klassikaaslased juba töötavad.

Tahaks teha seda, mis mulle tõesti meeldib. Tahan lähitulevikus pere luua. Võib-olla tahaks kunagi olla rekajuht, hommikust õhtuni oled üksi, rahu vai-

kus, omaette. Näed uusi kohti.

On sul pruuti olnud?

2015 suvel oli, kaheksa kuud olime koos. Kui ma siia tulin, siis me ei saanud üksteist enam kätte ja suhe vajus ära. Siin ei saa kogu aeg telefoni või arvutisse.

Jood sa ikka veel?

Ei. Viimasel ajal üldse ei armasta alkoholi. Olen proovinud, 7-8 lonksu pealt tunnen, et olen ebaadekvaatne. Kui siia tulin, siis soovitas psühholoog minna Anonüümsete Alkohoolikute gruppi, kuid ma ei tahtnud. Tahtsin ise hakkama saada. Minu probleem on see, et ma ei oska ei öelda. Kui keegi palub abi, siis mul on raske ära öelda. Ma olen nüüd har-

TURVAKESKUSE UKSE TAGA ON JÄRJEKORD

Kell on 14. Pikad sihvakad neid kihistavad ning lähevad hanereas sööma. Sädistavad rõõmsalt. Teiselt korruselt valguvad söökla poole eri kasvu noormehed. Ütlevad tere. Täna on päevaks on siin, Nõmme teel asuvas laste turvakeskuses koolipäev lõppenud. Siin on 48 kohta ja kõik kohad on täis. Pooled on tüdrukud ja pooled poisid.

Siin elavad 10–18aastased Tallinna lapsed, kes on tulnud turvakeskusesse lastekaitsetöötaja ja Tallinna linnaosavalitsuse suunamiskirjaga. Neil on kas narko- või alkoholisõltuvus. Tavaliselt kaasneb sõltuvusega veel mingi diagnoos – enamasti depressioon, enesetapukaldumus, tähelepanu- ja keskendumishäire, hüperaktiivsus. Pooltele lastele on välja kirjutatud mingid ravimid, peamiselt rahustid.

Vanasti, nõukaajal oli selles majas miilitsa alaealiste jaotuspunkt. Akende ees olid trellid. Majal oli hirmuäratav kuulsus. Teati, et see on koloonia ees-tuba. Praegu trelle enam pole, turvakeskusest on saanud hoolekandeaustus, kus toimub korraga nii õppetöö kui rehabilitatsioon. Tavaliselt saadetakse laps siia üheks õppeaastaks – üheksaks kuuks. Aga on võimalik pikendust saada – nagu näiteks Allan sai võimaluse siin vabatahtlikult kooliteed jätkata.

Õppetöö algab septembris ja toimub samas majas, õpetajad käivad iga päev tunde andmas. Õppetöö käib 9. klassi lõ-

puni. Eksamid tehakse oma piirkonnakoolis. Pärast poolt aastat saavad lapsed osaleda n-ö avatud programmis ja võivad ööbida kodus. Päeval osalevad aga turvakeskuse tegevustes. Pärast tundide lõppu on grupitöö, õpitakse sotsiaalseid oskusi, aga minnakse ka trennidesse, huviringidesse – mõni käib trennis ka väljaspool turvakeskust. Kui ta tagasi tuleb, peab arvestama alkomeetrisse puhumise ja uriiniprooviga.

Koolis on puutöökoda, jalgpalli-korvpalliplats, kokandustuba, jõusaal. Majas on wifi, lapsed saavad arvutis käia. Telefoni ei ole pidevalt lapse käes, kuid nad võivad telefoni kasutada kokkulepitud aegadel.

Elatakse kahekesi toas, turvalisuse huvides pole tubades lubatud hoida küünekääre, viile ega muid terariistu. Vanasti sõitsid kiirabi ja politsei siia majja sagedasti, kuid nüüd üha harvemini. Viimati käis politsei möödunud kuul, sest kaks noormeest ei tulnud õigel ajal tagasi.

Kuuendat aastat turvakeskust juhtiv Priit Siig ütleb, et järjekord soovijatest on ukse taga. Broneeringud sügiseks, uueks õppeaastaks on juba olemas.

„Siin saavad abi lapsed, kelle käitumine on teda ennast kahjustav. Nad ei ole siin kogu aeg luku taga, kuid mingi aeg on liikumisvabadus piiratud – see on individuaalne. Tahame olla avatud, paind-

likud, teha selgeks, et see pole vangla, koloonia ega karistusasutus,” räägib Siig, kes on samas asutuses töötanud eri ametikohtadel 14 aastat.

Kõige noorem on olnud 8aastane tüdruk, kes liikus tänavakampades. Tüdruk oli regulaarselt alkoholi joonud, tarvitanud kanepit. Lapse ema oli omadega kimpus, elukaaslane peksis teda – tüdruk oli ise kutsunud ema elukaaslasele politsei. Siig ütleb, et pole kuulnud vängemat kõnepruuki kui sellel lapsel.

Tüdruk elab kolmandat aastat turvakeskuses, käib 3. klassis ja tal läheb hästi.

Siia sattus üks 13aastane tüdruk, kelle ema oli narkodiiler ja müüs oma last prostituutideks. Ema käis turvakeskuses lapsel külas ja tõi talle amfetamiini, et laps saaks seda ka teistele jagada.

Üks noormees, kes pidanuks käima 7. klassis, ei mõistnud emakeeles trükitäh-ti ega tundnud kella. Mõni laps näeb esimest korda dušši.

Üks 9. klassi noormees elas vanematega tänaval. Poiss tuli turvakeskusesse, kuid kaotas aasta jooksul mõlemad vanemad. Kui enne ei osanud noormees eesti keelt, siis õppeaasta jooksul haaras ta teadmisi kiiresti ja tegi eesti keele riigieksamid oma koolis parima tulemu-sega. „Praegu töötab ta Norra ettevõttes juhtival kohal – see on meie keskuse üks edulugu. Aga neid hästi lõppenud lu-

PÕHJALIKULT KURSIS: Priit Siig töötas 14 aastat turvakeskuses eri ametites, enne kui kandideeris selle juhiks.

gusid on meil veel. Paljud on pereinimesed. Aga on ka neid, kellel on läinud halvasti," ütles Siig.

Siig näeb, et kiiresti täitub just tüdurukute osakond – tavaline diagnoos on depressioon koos mingi sõltuvusega.

„Kui laps tuleb siia, siis me hakkame teda justkui erinevate kihtide alt otsima,” selgitab Siig. Majas töötab neli täiskohaga psühholoogi, tihti vajavad tuge ka vanemad.

Kui õppeaasta juunis lõpeb, siis minnakse koju. Suveks jäetakse üks rühm siiski tööle, sinna saavad jääda need lapsed, kes mingil põhjusel ei saa koju minna. Mõni saab abi edasi, mõni ei taha ise minna. Paljud ütlevad, et tahavad sügisel tagasi tulla.

Kui lapse käitumine ja tervis lubab, saab ta nädalavahetuseks koju. Mõni laps õbib kodus, kuid päeval on turvakeskuses.

„Kui kodus on tagasilangus, näiteks laps ei lähe kooli, tarvitab jätkuvalt aineid, siis saab ta siia tagasi suunata,” ütles Siig. Ta täpsustab, et tegemist ei ole siiski lastekodu ega asenduskoduga, sest kõigil lastel on vanemad ja nad on andnud allkirja, et osalevad lapse paranemisel. Vanemad võivad käia kaks-kolm korda nädalas last vaatamas, kuid Siigi sõnul paljud siiski ei käi.

KIRSTI VAINKÜLA

jutanud ei-ütlemist ja avastanud, et inimesed annavad enne alla kui mina.

Peksa oled tänaval saanud?

Kord uusaastaööl lõin jalaga bussiootepaviljoni. Vene mees ja naine tulid vastu, vanad. Ütlesin, et „prastite”, enam ei tee, aga see mees lükkas mind ja lõi mind vastu kõrva, kukusin maha, maapind oli jäine, malletan. Aga ma ei hakanud vastu, ta oli vanem inimene... See oli esimene kord, kui keegi mind lõi. Aga ma olin joobes, ma ei tundnud valu väga.

Narkootikumid?

Ei, neid pole ma üldiselt puutunud, kanepit paar korda. Vahel amfetamiini. Fentanüüli ei tohi üldse puutuda, kohe tekib sõltuvus.

Kaua sa suitsu oled teinud?

Esimest korda proovisin viiendas klassis, kuid harjumuseks sai seitsmendas klassis. Siis hakkasin järjepidevalt tegema.

Mis su allakäigu põhjus võib olla – halvad sõbrad?

Ema kahtlustab seda siiamani. Need sõbrad, kellega ma kõige rohkem koos olin, ei viitsinud ka koolis käia. Aga keegi pole hukka saanud. Üks lõpetas 9. klassi ja õpib kutsekas. Kaks sõpra said just 18, mõlemal on 8 klassi haridust. Üks lõi ammu käega, et tema ei viitsi minna enam kooli, ta on palju pahandust teinud, varastanud.

Teine poiss käib tööle ja räägib,

et järgmine aasta läheb õhtukooli. Tal on ka raskusi hommikuse kooli jõudmisega. Aga mina näiteks tööle küll praegu käia ei viitsiks, ma parem õpiks. Ma tahan veel koolis käia. Ma peaks ju praegu 11. klassi lõpetama, mu vanad klassikaaslased juba töötavad, mõni kokana.

Emal on kindlasti hea meel?

Täitsa võimalik. Vanasti elas isa ka meie juures, aga isa tööle ei käinud, ema andis isale raha ja isa jõi kogu aeg. Isa on mulle kallale ka tulnud. Ema lihtsalt viskas ta välja. Ja siis olime kahekesi.

Kui palju sa isast puudust tunned?

Ma olen mõelnud, et missugune elu oleks koos isaga. Alati, kui kuulen, et keegi sõber räägib, et ma pean minema isaga sinna või midagi koos tegema, siis ma mõtlen, et mida minu isa ütles, kui mina küsiks temalt, kas ta lubaks midagi või kus me käiksime koos. Isa on vahepeal külas käinud, õnneks ta on töö leidnud.

Mis sa emadepäeval tegid?

Olin kodus. Nikerdasin emale mingi asja, ninnu-nännu. Kui ma siit koju lähen, siis tavaliselt tahan ka välja minna, kuid sel päeval istusin terve päev emaga kodus, ema tegi salatit... Kallistas kogu aeg. Üldiselt mulle selline kallistamine ei meeldi, aga eks ma nüüd kannatan. (Näeratab.) Sest asi on seda väärt. Mina pole siin loos üldse nii suur ohver kui mu ema.